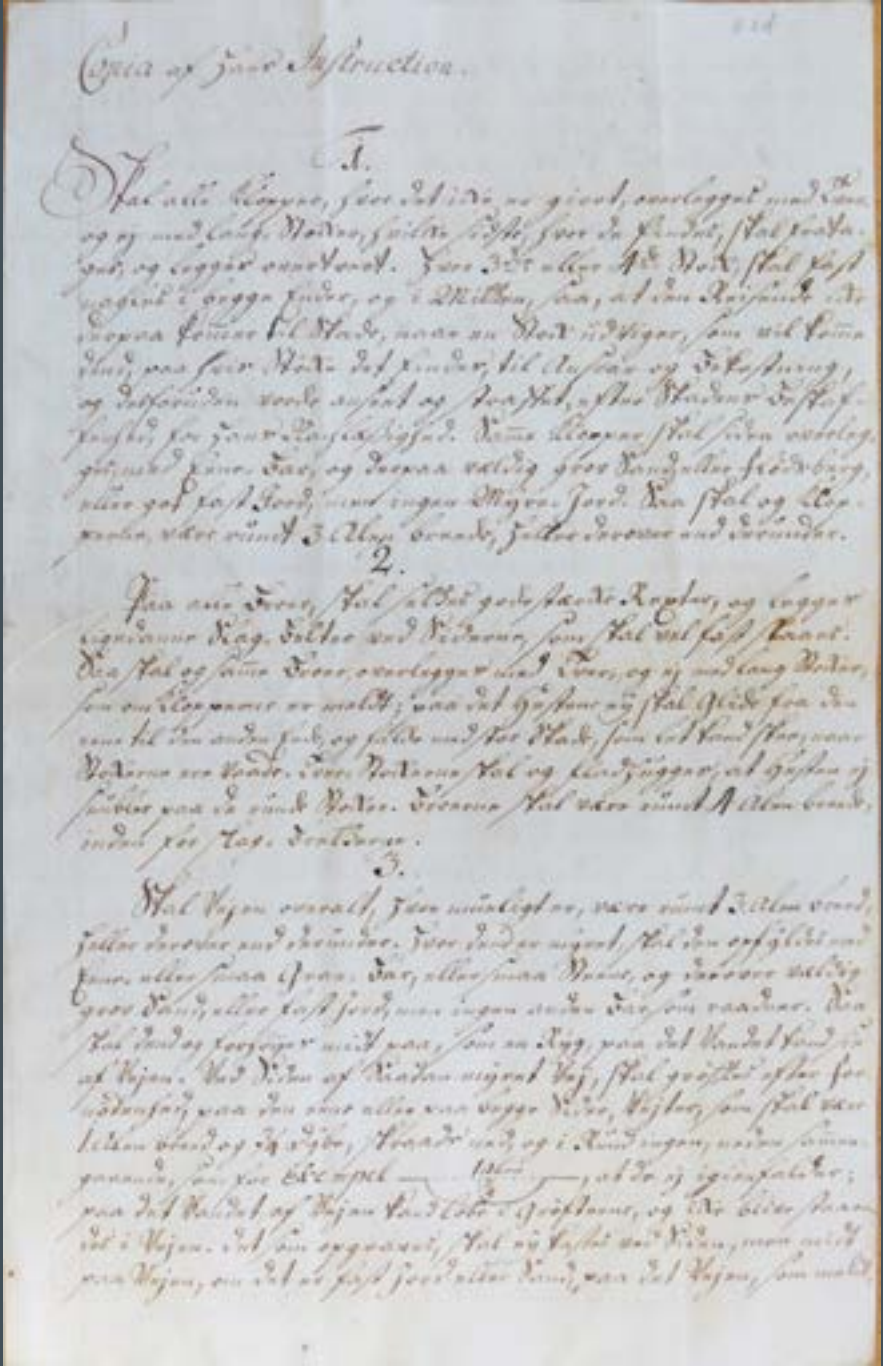

Denne artikkelen er gjengitt i
Norsk vegmuseums årbok for 2021

Vegmeisterinstruks for fullmektig Hans Ottessen i Bergen stift 1732

AV GEIR PAULSRUD

Instruks for fullmektig i Bergen stift fra 1832 gjev mange verdfulle opplysningar om kva som kravdest av ein veghaldar og av tilhøyrande utstyr til vegen.

Vegmeisterinstruks for fullmektig Hans Ottessen i Bergen stift 1732

AV GEIR PAULSRUD

I over hundre år var Veg-Norge delt i to distrikt med ein ansvarleg generalvegmeister i kvart. Charles Æmilius Lützwow var generalvegmeister Nordanfjells i frå 1723 til sin død i 1748. Det seier seg sjølv at dei måtte ha nokon i staden for seg, ein fullmektig, i eit stift dei ikkje hadde høve til å vera i. Vi har namnet på nokre av desse og nokre instruksar om kva oppgåver dei hadde. I 1732 gjorde Lützwow ei avtale med Hans Ottessen om å vera generalvegmeisteren sin fullmektig i Bergen stift. Instruksen til Ottessen gjev mange verdfulle opplysningar om kva som kravdest av ein veghaldar og av tilhøyrande utstyr til vegen.

I 1740 meinte generalvegmeisteren at det i Trøndelag var nok med å få bygd kongsvegen frå Trondheim og til Dovrefjell og frå Leinstrand over Buvika, Skaun, Orkdal, Meldal og Rennebu og postvegen frå Orkdalsøra til Surendalsøyra med Tingvold- og Tiltreidet imot Molde og Vatneidet mellom Romsdal og Sunnmøre og Mannseidet, Søfdeidet og eidet over Bjørkedalsvatna i mot Nordfjord. Desse vegane skulle vera 8 alen, dvs. 5,4 meter breie.

Elles meinte han at vegane elles i Trondheim og i Bergen stift ikkje trong vera breiare enn 3 - 4 alen. Det gjaldt og postvegen mellom Bergen og Christiania. Det vil seie stort sett berre ridevegar.

Så vidt ein kan sjå hadde ikkje Charles Æmilius drivi med vegarbeid før, han hadde vore ansvarleg for byggearbeid for kongen. Heller ikkje var han kjend i Norge. Gjennom sin kollega Ulrich Frederich Boysen, Sønnanfjells, hadde Lützwow vorte advart om kva vanskar gene-

Geir Paulsrud (f. 1951) er veghistorikar, og arbeider for tida hovudsakleg med kongevegane. Han er magister i etnologi, og var direktør for Norsk vegmuseum 1985-2011.

ralvegmeistrane hadde å bale med. Men det skremde nok ikkje den mannen.

Nordanfjells var Trøndelag med Møre og Romsdal, Bergenhus med Sogn og Fjordane og Hordaland. Dei to stifta var delt mellom Romsdal og Sunnmøre. Vegen mellom Christiania og Trondheim var prioritert, men også postvegen mellom Trondheim og Molde.

Postvegen mellom Christiania og Bergen var den viktigaste landevegen, og saman med nokre eid på Nordvestlandet sett på som dei einaste allfarvegar

Mannseidet mellom Sunnmøre og Nordfjord eit av fleire eid mellom stifta som generalvegmeistrane hadde ansvaret for. Teikninga er frå kongeferda til Kristian VI i 1733. Her ser ein at det er brukt slep og ikkje vogner og kjerer. Akvarell av Jacob Fosie ca. 1740, til praktboka om Christian VIs norske reise i 1733.

i Bergen Stift. Riktig nok var det også ei mindre brukt postrute mellom Stavanger, Bergen og Molde. Dette var sjølv sagt for å nå embetsmenn som sokneprestar, futar og skrifvarar og militære leiarar der dei budde mellom Stavanger, Bergen og Trondheim. Her var det så langt vi kan sjå enda ikkje tenkt på å etablere noko allfar- eller postveg. Trass i alt var sjøen hovudveg nummer ein vestpå.

VEGANE I BERGEN STIFT

Dei nemnde vegane var postvegen mellom Bolstadøyri og Gudvangen og Drags- og Mannseidet på Stadlandet, Birkelands- (Bjørkedalseidet på Sunnmøre sørøver til Nordfjord) og Søvde- og Vatne-eida på Sunnmøre. Han tek riktig nok eit atterhald om at det kan vera andre vegar som anten av Peter Drejer (den første generalvegmeisteren) eller frå gamal tid

har hatt landevegstatus. Her saknar ein i alle fall delar av postvegen, som frå Bergen og til Tunes og frå Lærdalsøyri til Stiftsgrensa på Filefjell. Kan hende at generalvegmeister Lützw meinte ein skulle bruke båt til Bolstadøyri.

Stiftsamtmann Bager i Bergen stift (Hordaland, Sogn og Fjordane og Sunnmøre) skriv i en rapport i 1740 at stiftet knapt nok har køyreveger og *haver alt-saa ingen saakaldede Kongs eller almindelige Farveje, ja udi den store Passage fra Bergen til Throndhjem, som sker tilvands, ikke uden et Eid Mandseid kaldet liggende imellem Nordfjord og Sundmøre, hvorved man kan menagere lidt af Vejens Længde og evitere af Stadshavet det farligste Stykke, og ligeledes falder Reiserne inden i Stiftet til General-Munstringerne, Completeringer og Sessioner, Bygdethingene, Visitationer udi den allerstørste Deel tilvands. Dog alligevel,*

Nærøydalen. Vegen frå Stalheimskleiva til Nærøyfjorden låg stort sett langs elva. Den var satt i stand som køyreveg i 1890-åra. (Christian Tønsberg: Nærøydalen i Sogn. Litografi etter J. Frich 1848)

da man her og der efter Stedernes Beskaffenhed, hvorhen man intenderer, uomgjengelig maa fare over Fjeld Eid og Broer, og det undertiden paa saadanne Steder, hvor neppe en Gaaende og aldrig nogen Ridende kan fremkomme, saa har Indbyggerne og Tid efter anden søgt at gjøre deslige Veje eller rettere de deels for Posten deels for andre inden Stiftet Reisende uomgjengelige Stier nogenlunde passable, men fornemmelig forsynet Elvene, hvor det har været practicabelt, med fornødne Broer.¹

FULLMEKTIG

Sjølv om det ikkje var mange vegar å halde greie på i Bergen stift, var det eit særst stort område, difor var løysinga å bruka ein fullmektig. Lützw fekk tilbod frå Bergen av folk som var interessert i å bli vegmeisterfullmektig i Bergen stift. Det gjeld Heinrich Berner som for

sikkerheit skyld baud på sine tenester på tysk. Lützows svar var å tilby ei løn på 100 riksdalar «*g af ingen videre Regnskaber at vide*. Så ville han ha greie på korleis vegane var i distriktet og ikkje minst kva han kunne rekne med som løn i dette distriktet.²

Det vart ikkje Berner, den 28. mai 1723 skriv Lützw kontrakt med Jacob Jensen Møen om *at vere min Fuldmægtig, for nøye indseende at have med Landeveyer, Broer og Gastgiverier i Bergen Stift, (...)*³

Det kan sjå ut til at Lützw hadde urealistisk høge krav til fullmektigen som dessutan fekk berre halv lønning til det fullmektig Sibolt Rougen under den tidlegare generalvegmeisteren hadde. Jacob Jensen Møen får ikkje noko eige instruks, men må halde seg til Lützw sin. Møen blir sagt opp etter fyste sesongen.

Vegen ved Husum. Maleriet viser vegen slik generalvegmeister Hammer fekk bygd han i 1790-åra. Karjolen er på veg ned frå Vindhella. Instruksen frå 1732 gjeld ein ride- og kløvveg som kom frå venstre inn mot Husum. (Thomas Fearnley: Fra Husum i Lærdal, ved Gallerne Olje på Lerret, 1839)

I 1732 gjorde Lützwow ei avtale med Hr. Hans Ottessen om å vera generalvegmeisteren sin fullmektig i Bergen stift. Kva som har skjedd i tida mellom fullmektig Møen og fullmektig Hans Ottessen i 1732, har vi ikkje oversikt over, men instruksen til Ottessen gjev mange verdfulle opplysningar om kva som kravdest av ein veghaldar og av tilhøyrande utstyr til vegen.

Det gjeld «allfar-, og alminnelege konge-, post-, og landevegar og dei som går frå ein festning til ein annan». Det gjeld ikkje bygde-, ting-, kyrkje- eller lystvegar som det står i avtala. Festningsvegar av noko lengde var det vel heller ikkje i Bergen Stift.

Tidlegare generalvegmeister Peter Drejer hadde teke Sibolt Rougen til fullmektig i 1711, han fungerte tilsynelatande bra til han døde, truleg i 1722. Den 11. mai same år skriv Peter Drejer ny kontrakt med ein fullmektig for Bergen stift, nemleg «dend Høyagtbare og Velfornemme Mand, Hr Jørgen Høgh, vaanhaftig paa Sundmøer til at være mind Fuldmægtig udi det Bergenhuusiske Distrikt og Stiftt, saa længe hand sig som een ærkiær og Flittig Tilsuansmand paa sin Prinsipals Vegne tilkommer og Anstaar, udj Hans forventninger schylder og forhold, som Hand i alle Tilfælde vil ansvarlig være, hvorfor jeg Ham og anseer og mig tilforlader, Og til dend Ende retter hand seg paa mine Vegne, efter det som min Allerunderdanigste Bestalling og Instrux gjør befalet.»⁴ Dette er året før Drejer går bort, under 50 år gammal. Dermed var heller ikkje avtala med Høgh gyldig lenger.

Kløvhest i Myrkedalen, Voss. Kløv var den vanlege transportmåten sommarstid i heile Norge rundt 1740. På Vestlandet var det ikkje lagt an på å byggje køyrevegar før rundt 40-50 år seinare.

KONTRAKTEN

Lützwow får skreive avskrift av avtala med Rougen, og han er mykje meir omstendleg enn Drejer. Sjølve kontrakten til Ottessen har 24 postar og er ei blanding av veginstruks, regulering mellom vegmeisteren og stiftamtmanden, magistraten i Bergen og bøndene, og tilhøvet mellom generalvegmeisteren og hans fullmektig:

Seks postar regulerer det vegtekniske, to postar om bruer og klopper, fire postar om vegen, ein post om grunder, og ein om vintervedlikehald. Så er det to postar om bøtelegging for bruk av vegen til andre føremål.

Så kjem sju postar som regulerer korleis arbeidet skal gjerast, når og kvar og kven som har plikter og kva fullmektigen må passe på.

Dessutan kjem ein post som og gjeld Bergen by og postane 19-24 regulerer tilhøvet mellom generalvegmeisteren og fullmektig Hans Ottessen.

Klopper og bruer, postane 1 og 2

Gjennom dei konkrete forklaringane får ein og eit bilete av korleis tilstanden var, truleg og noko av dei gamle vedlikehaldsmåtane, der Lützwow tydelegvis ville endre ein del ting. Her gjeld det heilt klart korleis en skulle kavle vegane på våte parti, dei såkalla kloppene.

Lützwow vil ikkje ha langsgåande stokkar i vegen. Dei skal vera tverrgåande, og kvar tredje eller fjerde stokk skulle naglast fast i grunnen på kvar side. Oppå stokkane skulle det leggest einerbar og der oppå sand, flodberg (truleg opphakka stein eller «bergflis») eller god fast jord. Men myrjord måtte ikkje brukast. Dessutan skulle kloppene vera minst 3 alen (1,89 m) eller helst breiare.

Bruene skulle også ha tverrstokkar og ikkje langsgåande brudekke, da hes-tane kan gli frå den eene til den anden Ende, og falde med stor Skade, som let kand skeep, naar Stockerne ere Vaade. Dessutan skal dei hoggast flate på gangbana, så hes-

Stalheim før dei kjende slyngane til Veifinne (Henrik Christian Finne) vart bygd 1844-45. Frå 1790-talet var det nok ein skarve kjerreveg. Elles har nok J. C. Dahl laga eit måleri som ikkje heilt svarar til slik det såg ut. (Johan Christian Clausen Dahl: Fra Stalheim, Olje på lerret 1842)

tane ikkje skal snuble på dei runde stokkane. Bruene skal ha både rekkverk og like eins «Slag-bælter», ei fotlist som gjer at sledane ikkje sklir av. Mellom slagbeltene skal brua vera minst 4 alen (vel 2,5 m) brei.

Krav til vegane, post 3 til 6

Om vegane heiter det at dei skal vera rundt 3 alen breie, helst breiare. Dette er nok helst ei dyrkjøpt erfaring som her kjem fram, då det under Drejer ikkje synast å ha vore fira på kravet om at vegane skulle vera minst 8 alen brei der det let seg gjera. Likevel er det grunn til å tru at dette helst står der som eit mål utan at nokon rekna det til å vera særleg realistisk. Lützwow såg dette klårt etter sine synfaringar og freista sette realistiske

mål. Han skilde mellom kongevegar som minst skulle vera 8 alner og andre allfarvegane som til dømes postvegen frå Bergen til Christiania, som skulle vera 3 - 4 alner, som han skriv i ein rapport til Kancelliet i København i 1740.⁵

Der vegane er myrete skal dei fyllast opp med ein eller granbar som ikkje rotnar, eller småstein. Oppå der skal fyllast sand eller fast jord. Vegane skal ha ein rygg på midten slik at vatnet kan renne ut på kantane, og det skal grøftast på begge sider om det er naudsynt. Grøftene skal vera ein alen breie (63 cm) og $\frac{3}{4}$ alen (om lag 47 cm) djup. Grøftene skal ryddast og der det er fast jord skal dei leggast i vegane, og er det myrjord skal dei vekk frå vegane. Dessutan må dei vera avlaup frå grøftene. Alle hol i vegane skal

Ein kjerreveg som fyst kom i 1790 åra på nordsida av Lærdalselva. Ridevegen gjekk på sørsida av elva. Galdane vart avløyst av ein ny flott køyreveg på midten av 1840-åra. Den låg også på sørsida av elva og er saman med Gallane ein fin turveg i dag. (Christian Tønsberg: Gallerne i Leirdal. Litografi etter J. Frich 1848)

fyllast med bar, små steinar, sand eller jord. Over grøn jord (grasbakke) skal dei stikkast opp ei renne, ein spade brei, på kvar side for å vise landevegen.

Steinar skal ryddast av vegane. Er dei jordfaste, må dei anten gravast vekk, eller gravast ned i vegbanen slik at dei ikkje stikk opp. Går ikkje det, må ein heller fylle opp med småstein og bygge ei jamn bane oppå som ved bruklegging. Det same gjeld for fjell om det ikkje går å brenne eller hakke bort bergnabbar.

Om vegane hadde Drejers fullmektiginstruks denne utdjupinga:⁶
 (...) Om alt dette, særdeles til Landevejenes forsvarlige Bearbeidelse og Udbedring og bestandige Vedligeholdelse, med Almuens Arbeide, saavidt det Bergenhuusiske vedkommer, med upaaklagelig opsigt, døgtige og forsvarlige Broer, med Een-Bar og Riis-fylte, udjevne og opmuurede Veje, samt Grøffter paa Siderne, hvor det kand sceee, og hvor det best og bequemest lader sig gjøre, (...)

Lützwow går meir i detalj: I skrånande terreng skal ein legge stokkar eller felt tømmer på utsida slik at sleden ikkje skli ut. Er det bratt utføre eit stup eller ut i elv skal ein setja opp godt sterkt rekkverk, eller ein risgard eller ein alen høg mur. Ein må unngå at lasset velter og fordervast og at den reisande skader seg. Dessutan skal vegane ryddast for vegetasjon, også det som heng over vegane.

Grinder skal vera minst 4 alen breie og gjerast slik at dei kan opnast frå hesteryggen og stenger seg sjølv. Om dette ikkje blir passa på, kan grinden rivast ned og den ansvarlege bli tiltala og straffa.

Vintervegane skal haldast ved like på same måten som tidlegare skriven og skal sjåast etter når fullmektigen reiser rundt. Særleg må ein sjå etter klopper og bruer og ved passering av djupe bekker bygge naudsynte overgangar om det ikkje er frå før. Vintervegen skal haldast fri for *stød og støp* og det skal køyrast med snøplog ved mykje snøfall. Issvullar skal hoggast vekk. Her skal også den ansvarlege straffast om noko forsømmast.

Peter Drejer beskriv vegvedlikehaldet for fullmektigen slik (datert 1711) ⁷ (...) tillige med de dertil behøvende Klopper og Broer, og det saaleedis at den kan kiøres og riden uden ringeste Afskye eller Farlighed, Broerne med Recker paa baade Sider velforsynet. Vejen 8 Alen breed, hvor det kand lade sig gjøre, Vand-Graver eller Veiter paa begge Sider vel dybe og 2 Alne breede, hvor mulig skee kand, og udj alt saaledes holdes ved Hæfd som kongl. Mayts. Forordning tilholdes, nemlig den Rejsende til Comoditet og Landet til Zirat etc og Tømmeret som til de Almindelige Broer og Klopper behøves, tages effter Høystbemeldte kongl. Mayt.s Anordning i nærmeste Skoug uden forskiel hvem dend ejer: og paa det bemelte LandeVej med de Broer og Klopper ordentlig og Continuerlig uden Tvistighed og forsømmelse kand vorde ligeholdt, (...)

Om granne-ansvar; post 10, 11 og 12

Med dette var det slutt på at ein bonde kunne legge om vegen ved å dyrka han opp og arbeida opp vegen rundt jordet, slik det var gjenteke i Christian IVs norske lov av 1604. Forbodet kom eigentleg i Christian Vs norske lov av 1687, då det heitte at ingen kunne stenge nokon lovleg veg. Dessutan måtte vegen mellom gjerdene vera minst 4 alen (2,52meter)

brei, slik at to hestar med kløv makeleg kan passera kvarandre. Ingen må heller slenge frå seg anten med stokk eller stein i vegen, men finne dertil passande dynger.

Om arbeidets gang og kven som skal vera med; postane 12 - 16

Fullmektigen skulle på sine reiser, gjera eit anslag over kor mykje tremateriale som måtte til på neste års vøling, finna ut kvar det skulle hoggast, noko som måtte gjerast i desember eller januar, og innan utgangen av februar vera køyrd til staden det skulle brukast. Dei som ikkje gjorde det skulle straffast. Arbeidet skulle gjerast om våren så snart dei var ferdig med våronna, og når kornet var hausta.

Om nokon ikkje møtte etter tilseing skulle ein straks leie dyktige karer og *betalningen hos de skyldige søge, og de, som leyet var at betale*. Kunne ikkje mannen stille sjølv, måtte han sørge for å få ein god arbeidsmann og ikkje ein gutunge, vanfør eller eit kvinnfolk. Også avlsgardar hadde same plikta, noko som var bestemt i ein kongeleg reskript i 1708.⁸

Dersom ein ikkje fekk tak i andre arbeidarar, skulle arbeidet ligge, og då var det futen eller lensmannens ansvar. Då måtte han be om stiftsbefalingsmannens assistanse.

Kva vegar gjeld det; Post 17

Vi har allereie sett at det gjeld nokre eid på Møre, der tre går over til Nordfjord. På Stadtlandet er både Mannseidet og Dragseidet med, og like nordanfor ligg Syvdeeidet der både Christian V og Fredrik IV for over i samband med kongeferdene i 1685 og 1704. Lengre inn på Sunnmøre ligg Bjørkedaleidet, som gjekk frå

Illustrasjon av ei enkel «utleggsbru» i fjellterreng. Alle bruer var av tre, dei fleste enkle ås- eller bjelkebruer. Flom og isgang var de vanlegaste årsakene til at dei måtte byggast opp på nytt. Roteskadar var og ein viktig årsak. Etter veginstruksen skulle alle bruer ha rekkverk. (Håndskrevet og illustrert befæringsrapport av Anton Bergh 1865 over Hardangervidda)

Kile, Nedrevatn, Midtvatnet og Bjørkedalsvatnet og opp Bjørkedalen og over til Smørdal over til Naustdal i Eidsfjorden i Nordfjord. Vi har ein oversikt over denne med ei synfaring av Junghaus og Sporing 43 år seinare (i 1775) i samband med ein planlagt postveg mellom Bergen og Molde. Då heiter det at vegen langs dei tre vatna *behøver et temmeligt arbeide for at faae god (veg), (...)*.

Om sommaren brukte dei elles båt, og dessutan for dei på isen om vinteren. Såleis veit vi at det nok var frå Bjørkedalen og over eidet til Smørdalen, ein strekning på 1 ¼ mil og så ei halv mil gjennom grenda ned til Naustdal. Elles var også Vatne-eidet på grensa mellom Romsdal og Sunnmøre nemnd.

Her har Drejer ein noko meir flytande avgrensing:

(...) angaaende Lande-Vejene, fornemmelig PostVejen – og Kongsvejen fra Bergen, og over Fillefield; saa vidt det Nordenfieldske tilkommer, og saavidt Eiderne directe betræffer, som dend stærckste Passage (...).

Ein ser at det er ikkje nemnd eit einaste eid, her må ein tru at det nok har vore dei same som Lützow nemnar, men det kan og ha vore fleire. Elles er det interessant, men og sjølvsagt, at Filefjell er nemnd, og dermed at Lærdal høyrer med til postvegen.

Brøstfældighed paa Gater, Brygger og Broer, her i Bergen. Post 18

Når fullmektigen ser at det trengs vedlikehald på gater, brygger og bruer, samt veger og fortau skal magistraten varslast

og om han ikkje reagerer eller vegrar seg må han gå vidare til Stiftsbefalingsmannen. Dette er i samsvar med instruksane for generalvegmeistrane frå slutten av 1600-talet.

Drejer har også eit punkt i sin fullmektig-instruks om dette: *Samt Byen for deries Gader, Brygger og Fortoug udenfore, saa og havnerne, efter min Bestalling.* Denne retten til tilsyn i byene mista Lützw same år.⁹

Nå veit vi at generalvegmeister Lützw låg i strid med Bergen by om dette. Etter instruksen var det slik det skulle vera, men her vart det seinare same år gjort om, slik at byen sjølv skulle halde orden på sin eigen infrastruktur. Derimot skulle generalvegmeisteren halde orden på vegane utanfor byen. Her merkar vi oss ei utgreiing om vegane med postvegen avgrensa til mellom Bolstadøyri og Gudvangen. Såleis er ikkje vegen gjennom Lærdal og heller ikkje Bergen til Tunes gjennom Borgeskaret med i oppstillinga. Hadde dette vore noko seinare kunne ein hatt mistanke om at det var magistraten som hadde ansvaret for vegen over Borgeskaret.

Plikter for fullmektigen; Post 19 til 24

Desse postane regulerer tilhøvet mellom generalvegmeisteren og fullmektigen. Fullmektigen skal sjølv sagt vera lojal mot generalvegmeisteren og ikkje ta imot ordre frå andre enn han og statthaldaren.

Han måtte og unngå at det vart utgifter på postpengar og liknande. Han skulle ha friskyss når han gjorde sine tilsynsreiser. Han skulle halde dagbok og kopibok. Der skulle det stå dag og dato om alle oppgåver han gjorde og alt han

gav ordre om i hans distrikt. Dessutan opplysningar om kven som møter eller ikkje, kven som eventuelt er leigd inn, brev mellom han og generalvegmeisteren skal vera skrive inn. Intern post skal siterast med dato når det er motteke og sendt. Journalar og kopibøker, med futens originale attester skal sendast generalvegmeisteren på slutten av kvart år med trygg skyss. Han skal så innan utgangen av januar få løna si.

Held han seg så til denne instruksjonen og fylgjer ordre og generalvegmeisterbestillinga, så skulle generalvegmeisteren *hannem at skal forsvare maintainere og handhæve*. Elles skulle avtala vera gjensidig med eit halvår som oppseiingstid. Diverre høyrer vi ikkje kva Hans Ottesen skal få i løn. Vi veit i 1723 då Charles Æmilius von Lützw engasjerte sin fyste fullmektig, J. J. Møen, var løna 100 riksdalar. Dette var ikkje Jacob Jensen Møen nøgd med.¹⁰ Han kunne opplyse om at han allereie hadde brukt 200 riksdalar for å kome på plass i Bergen, i tråd med hans viktige oppgåve som representant for Generalvegmeisteren. Dessutan måtte han ha ein tenar.

Det var tidlegare opplyst om at avdøde fullmektig hadde tent 200 riksdalar i året. Det var den tidlegare fullmektigen i Bergen stift under Peter Drejer, Sibolt Rougen, som hadde slik løn då han gjekk bort. Det ser likevel ut som Møen fortsette som fullmektig for ei årleg løn av 100 riksdalar. I alle fall seier Lützw at dette ikkje kan diskutast før Møen har vist kva han kan. Og om det hadde vore 200 riksdalar under Drejer, kan Lützw slå fast: *saasom min Formand er ingen Rettesnor for mig.*

Utsnitt av kart over Bergen og omland 1790. I 1790 er det berre ein køyveveg som går ut av Bergen by. Den går til Natland. Postvegen til Christiania og Postvegen til Molde og Trondheim er prikka inn som ridevegar. (Kartverket. no: Nordhordlehns og Súdthordlehns Fogderie udi Bergens Stift 1790)

Elles hadde nok Møen ein eller to hestar som fri skyss. Han sjølv måtte betale for mat og overnatting. Det same gjeld nok Ottessen også. Lützw er nøye på at hans utgifter til fullmektigen skal vera 100 riksdalar og ikkje meire. Men ikkje uventa er Mjøen sagt opp etter sesongen, han hadde ikkje svart til Lützows (urealistiske) forventningar.¹²

Her har ein såleis kjennskap til tre-fire fullmektigar frå 1711 til i alle fall ut på 1730-tallet, nemleg:

- Sibolt Rougen ifrå 1711.
- Hr Jørgen Høgh frå Sunnmøre i 1722. (Han høyrer vi ikkje meir om då Drejer døde året etter).
- Jacob Jensen Møen frå 1723 og Ottossen frå 1732.

Det var nok ikkje særleg aktuelt å bygge køyvevegar for nokon av dei. Som stiftsamtmann Bagger skriv i ein ofte sitert rapport i 1740: *da man neppe nogensteds kan reise i Vogn en halv Fjerdning Vej, og haver altsaa ingen saakaldede Kongs eller almindelige Farøje (...).*¹³

I same rapport går det fram at Lützw har engasjert ein fullmektig buande ved Evangervatnet på postvegen i 1735.

Kjelder:

Brevjournalen til Lützw for åra 1723, 1724, 1725 og generalvegmeisterkorrespondanse frå Arkivverket i Bergen, Oslo og Trondheim, kopi Norsk vegmuseum. Originalen til instruksjonen er i Arkivverket i Bergen, kopi og transkribert utgåve Norsk vegmuseum (kopi fått av Tore Gjære, Ørskog)

Noter

- 1: Norske samlinger 1, kapittel xxi. Kopi i NVMs arkiv BA 1700-1799 03.08.1740
- 2: Lützw 1723 s. 10
- 3: Lützw 1723 s. 30
- 4: Lützw 1725 s. 696-698
- 5: Norske samlinger 1, kapittel xxi. Kopi i NVMs arkiv BA 1700-1799 03.08.1740
- 6: Lützw 1724
- 7: Lützw 1725 Foranstaltning til vedlikehold av veger i Bergen stift 28 aug 1711, side 1047
- 8: Lützw 1723
- 9: Kopi av skriv i NVMs arkiv. Sjå og Just Broch side 14
- 10: Lützw 1724 s. 330
- 11: Lützw 1724 s. 32
- 12: Lützw 1724
- 13: Norske samlinger 1, kapittel xxi. Kopi i NVMs arkiv BA 1700-1799 03.08.1740

Instruks for fullmektig i Bergen stift, Lützw 21. juni 1732. Originalen finnes hos Arkivverket i Bergen

Copia af hans Instruction

1. Skal alle Klopper, hvor icke er gjort, overlægges med Tver-, og ej langStocker, hvilke sidste, hvor findes, skal fratages, og legges over tvert. Hver 3die eller 4de Stock skal nagles i begge Ender, og i mitten, saa, at den Reisende icke derpaa kommer til skade, naar en Stock utviger, som vil komme dend, paa hvis Støcke det findes, til Ansvar og Bekostning, og desforuden vorde anseet og strafet, efter Skadens Beskaffenhed for hans Nachlæssighed. Samme Klopper skal siden overlægges med Ener-Bar, og derpaa veldig grov Sand, eller Flødsberg, eller god fast Jord, men ingen Myre-Jord, skal og Klopperne være, rundt 3 Alen breede, heller derover enn derunder.

2. Paa alle Broer skal sættes gode stærke Rexter, og legges ligedanne Slag-Belter ved Siderne, som skal vel fastslaaes. Saa skal og samme Broer, overlægges med Tver- og icke Lang-Stocker, som om Klopperne er meldt; paa det Hesterne ey skal glide fra den eene til den anden Ende, og falde med stor Skade, som let kand skee, naar Stockerne ere Vaade. Tver-Stockerne skal og fladhogges, at hesten ej snubler paa de runde Stocker. Broerne skal være rundt 4 Alen breede indenfor Slag-Bretterne.

3. Skal Vejen overalt, hvor mueligt er, være rundt 3 Alen breed, heller derover end derunder, Hvor den er myret, skal den og opfyldes med Ener- eller smaa Gran-Bar, eller smaa Steener og derover vældig grov Sand, eller fast Jord, men ingen anden Bar, som raadner. Saa skal den og forhøyes midt paa, som en Ryg, paa det Vandet kan sie af Vejen. Ved siden af Saadan myret Vej, skal grøftet efter fornødenhed, paa den eene eller paa begge Sider, Vejter som skal være 1 Alen Breed og $\frac{3}{4}$ dybe, skraads ned, og i Rundingen, under

samme gaaende, som for exempel (teikning), at de ej igienfalder; paa det Vandet, af Vejen kand løbe i Grøfterne, og icke blive staaendes i Vejen. Det som opgraves, skal ej kastes ved Siden, men midt paa Vejen, om det er fast Jord eller Sand, paa det Vejen, som meldt; Kand faae som en Ryg midt paa; Men ingen Myre-Jord, som skal kastes uden for Grøfterne. Og paa det Vandet kand have sit Affald og Udløb igien af Grøfterne, skal udsees og graves god Afsencker, hvor det helder nedefter. Hvilke Afsencker ogsaa skal graves vel dybe, og ved Enden vel breede, at Vandet kand faa sit fort Løb. Iligemaade, skal slike Vejter og Afsencker, forekommes, at Becker, Snee- eller Regnflommen, ingen skade kan gjøre paa Vejen, og udskiere, bløde eller bryde dend. Alle Huller i Vejen skal fylles med Bar, smaa Stener, Sand eller Jord, og skal Vejen overalt jevnes, som paa et Gulv, og hvor den gaar over en grøn Jord, skal paa begge Sider en liden Grøft, som en Spade breed, opstickes, for at betegne LandeVejen.

4. Alle løse Steener, store og smaa, skal renses og kastes af Vejen, samt og de spidse, eller høyt utseende faste Steene, som en Hest kand snuble over, skal udgraves og de alt for store og uregierlige, undergraves og siunckes. Og hvor den Mengde findes, og de ey kand borttages, skal Vejen udfyldes med smaa Steene, grov Sand eller fast Jord og udjevnes som en Broe-Legning.

5. Hvor det er Klevet, skal det udbrændes, eller med JernStænger og Hacker udbrødes, hvor det kan lade sig gjøre. Steenene fastlegges, og fyldes med andre og mindre og smaa Steene, Sand eller fast Jord, som Broelagt.

6. Hvor Backen helder, forelægges med gode Vare-Stocker eller afhugne Træer, paa det Slæderne om Vinteren ved Sving ey Veltes, og det, som den Reisendes haver at fare med, ey maa bederves, eller e selv derved komme til Skade. Men hvor Backer, eller Klever, helder ut til Elven, og derunder er Precipicer, skal sættes, enten gode stærke Rexter, eller og en god stærck Riisgaard, eller og opmuures for samme 1 alen høyt af Steen. Udi Riisgaarden, saavel som heele Vejen igiennem, hvor Riis-

Siste side i instruksien.

gaarder er, skal Stavrene staa lige op, og icke over kaars.

7. Quisterne, som henger over Vejen, af Busk eller Trær, skal indtil op Toppen, ved Siderne af Vejen afhugges, paa det den Reisendes Klæder, ey ved dend, af samme faldende Regn, skald forderves.

8. Grinderne skal være rumt 4 Alen breede, og gøres saaledes; At de letteligen kand opluckles af en ridende Person, og ej behøves at opløftes; til den Ende skal settes en Stock eller Bøygel til Handgreb oven i Grindet, hvorved man kand trecke den til sig, og lucke den op ved. Saa skal og Grinderne lettelig falde af sig selv til igien. Hvilke Grinder sig ey saaledie befindes, skal nedkastes og omgjøres, paa den Skyldiges Fare og Ansvar, hvad Skade af Heste eller Creaturer, hannem selv, eller andre derover, paa Ager og Eng, maatte tilføyes; og den skyldige skal derforuden til neste Ting, for sin Nachlæssighed, eller efter befindende, for hans modvillighed, ansees og straffes.

9. Vinter-Vejen skal og, ved Hans Omreiser, eftersees, at de brøstfældige Klopper og Broer, istandsættes, og hvor ingen er, og nogen fornødiges, bliver forfærdiget, helst over dybe Becker. Saa og, hvor, ved Tøy-Vejr, dybe Huller pleyer at være, skal samme og med bar, grov Sand eller Gruus udfyldes og udjevnes. Iligemaade, skal enhver, paa sit Leyemaal tilsee, at Vinter-Vejen friholdes fra Støb og Stød, og naar stort Snee falder, lade opkiøre og jevne Vejen med Snee-Plouger. Hvor dend er svullen af Iss, skal den uthugges. Hendes nogen Skade eller ulykke, over nogens Nachlæssighed eller forsømmelse herudinden, som meldt, og derover indløber beviislig Klagemaal, skal den skyldige dertil svare, og desforuden, som vedbørlig, efter beskaffenhed ansees og straffes.

10. Ingen maa understaa sig, enten ved pløging, eller ved Grøftter, eller Gierder, at aflucke den allmindelige Konge og LandeVej, til sin Ager eller Eng, og derimod lægge en anden Vej til Krogs, den derpaa arbeidende Allmuen til des større Møye og Bekostning, saa og dend Reisende og skiødsjørende til deslængere Vej, og ophold, saafremt den skydlige, være sig hvem det ville, uden forskiæl eller anseelse, icke vil tage skade for Hiemgield, og legge den afluckede Vej til igien, og efter Loven, bøde sine 3 Lod Sølv. Saa skal og ingen indstænge Vejen for Ager og Eng, mod Heste og Creature, smalere med rundt 4 Alen breede under forberørte Straff efter Loven, paa det tvende Heste med Kløv magelig kand komme forbi.

11. Ey heller skal nogen understaa sig, at kaste nogen Stock eller Steen fra Ager eller Eng i Vejen, om han icke ville tilholdes selv at tage det derfa igien, og desforuden ansees som

modvillig, men skal altsammen legges i en Dying, hvor den ellers vill. Og findes nogen, som af modvillighed kaster en anden Stock eller Steen til fortred i Vejen, skal dend som sligt overbeviises kand, for sin Modvillighed, alvorlighed ansees og straffes.

12. Ved omreisen efterseer min Fuldmægtig, hvad Tømmer til Broer og Klopper, til neste Aar, behøves, og foranstaltet det i Desember, eller Januarij Maaned at hugges, og inden February Maanedes udgang, at være tilført og Lagt veds Stæderne hvor det skal forbruges, om den Skyldig ved Sommer-Tinget, for sin Forsømmelse, efter de ordrer som udgangne ere, eller herefter udgaae, som modvillig, og som dend der har været Øvrigheds Befaling overhørig, og ulydig, icke alvorligen vil ansees og straffes.

13. Med Veje Arbeidet begyndes alvorligen om Vaaren, saa snart som Plougen er lagt indtil Slaat-Auen, der i mellem Aunene, om de icke for snart paa hinandene indfalder; og saa om Høsten, naar Kornet er i Huusene.

14. Saa fremt nogen, efter vigtig Tilsigelse, icke møder til Vej Arbeidet paa den bestemte Tid og Stæd, skal saavel i allerunderdanigst følge af min kongl: allernaadigste Bestalling, som og hans Høygrevl: Excellence, hr. Stadtholder, Græv Ranzaus til Stiftsbefalingsmændene givne ordre, under 19de April indeværende Aar1732, enten Fogderne, eller paa deres vegne, lænsmanderne, straxen leye døgtige Karle i de udeblivendes Stæd, og betalingen hos de skyldige søge, og de, som leyet var, betale. Hvormed min Fuldmægtig sig ey befattes, men hvor de udebliver og ey faar Folck leyet, lader han saadant Vejstøcke platt ligge, paa den skyldige Foged eller Lænsmands Ansvar, og besværger sig derover hos StiftsbefalingsManden til forventende Assistance.

15. De Gaardbrugende skal enten selv møde, eller og døgtig Karl for sig lade møde, men ingen Quind-folck, smaa Gutter eller Vandføre Folck for sig skicker, som intet, ved saadant Arbeide, kand bestille; hvilke skal afvises, og døgtige Karle i deris stæd leyes.

16. Ingen Avlsgaard, eller Ødegaard, som icke ligger platt under Fe-foed, men bruges til Høeland, eller Avelsgaard for Høe, skal være forskaaned for Vey Arbeidet, men svare som en anden Bondegaard, efter Hans Mayt;s utgivne Allernaadigste befaling af 16de Maj 1706.

17. Under Navn af Veje forstaaes, i allerunderdanigst følge af min Kongl. Allernaadigste Bestallings Brev, alleneste de Allfare- og allmindelige Konge-, Post- og LandeVeje, saa og de som gaaer fra en Fæstning til den anden; men icke noen Bøyde-, Ting-, Kircke- eller Lyst-Veje. Og er mig hidindtil ingen anden LandeVej bekiendt, end fra Bolstad-Øren paa Waas, indtil Gudvangen, i Sogn, i Nærøens Skibbrede; saa og over Drags-, Mands-, Soebs-, Birckelands-, og Watne-Eiderne. Skulle det være andre, saa haver han sig derom at erkyn-dige, og sig lade beviislig giøre, saadanne landeVejer, som meldt, eller fra Arrilds Tid, at have været, som min formand Peter Drejer, eller hans Fuldmægtige, paa Embeds Vegne, haver ladet vedgiøre, da hand iligemaade vedtager dem, ellers hannem uvedkommende, med mindre han selv, for een-gang, selv godvillig, sammes Direction og inddeling, naar hand det kand overkomme, og intet ved de andre forsømmer, sig, for en Direction, vil paatage.

18. Naar hand finder nogen Brøstfældighed, paa Gader, Brygger og Broer, her i Bergen, eller Vejen, paa Byens Fortoug, holder hand sig, indtil Hans Mayt: Allernaadigst anderledes tilsiges vorder, holder hand sig, min Kongelige allernaadigste bestalling Allerunderdanigst efterrettelig, og tilsiger Magistraten, samme at lade forfærdige; og ved Veigring, giver hand det Stifts-Befalings-Manden tilkiende, til nydende Assistece.

19. Tilholdes og forpligtes Hr. Hans Ottessen, som en troe Fuldmægtig, paa mine Vegne, udi min Absence paa General Vejmaster-Embedets Conservation og Forsvar, mod alle Instancer, indgreb, forfang og Efterstræb, saa og paa min, som herudinden, sin Principals Honneur, Respect, og ved Embedet, Allernaadigst tillagde Myndighed, af yder-

ste Evne og Formue, at holde og Vigilere; og intet deraf at cedere, eller lade sig betage, men, ved forefaldende, mig saadant betimeligen og forderligst til Allerunderdanigst eller underdanigste Forestilling, at tilkiendegive. Saa skal hand hvercken directe, eller inddirecte, dependere af nogen ordre eller befaling, General-Veymester-Embedet vedkommende uden immediatè alleneste af min, eller af hans Høygrevl: Excellence hr. Stadtholders Ordre, (om hvilcken sidste, naar hannem skulle indløbe, han mig strax giver communication til min underdanigst Efterretning) saa som hand med Stifts-Befahlings-Manden ey vidre haver at giøre, med at søge hans Assistece, og ved dends u-formodentlige Manquement, sig dereom til mig at addressere; i Allerunderdanigst i Følge af Hans Kongl: Mayt;s ved deres CabinetSecrtaire, Velbaarne Hr. Abraham Flügge den 19de April sist afviget, mig for det første, inntil vidre fornødiges skulle, mundlig, tilkiendegive Allernaadigste decision: at Stifts-Amtmænderne med General-Vejmesteren, intet havde at bestille, end at de, i allerunderdanigst følge af hans Bestalling, skulle være han behjælpelige, udi alle de forretninger, som hans General-Vejmester-Embede vedkommer; saa og at de, paa begge sider, immediate dependere alleene af Hans Mayt;s Vegne af Stadtholderen; og at Stifts-Amtmænderne aldeelis intet havde at befale General-Vejmesteren.

20. Paaføre Hand mig ingen Regning, eller bekostning, af Post-Penge eller andet, under hvad Navn det være kand.

21. Nyder HR Hans Ottessen, til sine fornødne Reiser, udi mit General-Vejmester-Embede Exercice, frie Skiød, til Lands, og til Vands, efter Hans Høygrevl: Hr. Stadtholderens, til dend Ende utedende Aarlige Pass, hvilcket mig primo Decembris alletider tilstilles, for et andet, hannem betids, igien at forskaffe. Og erindres hand, efter hans Høygrevl: Excellences Ordre samme Pass, udi andre hans Ærender ey at missbruge, saa derover klagemaal maatte indløbe.

22. Holder Hr. Hans Ottessen, Aarlig en rigtig Journal og Dagbog og tillige Copie-Bog, med

Dag og Dato, paa alt, hvis udi sit omfortroede District forefalder, saasom hans Anordninger og foranstaltninger, hvad dagligen er bleven gjort, hvo som haver mødt eller ey, og andre istæden blevet leyet; hvad Breve mellem hannem og mig, eller andre, bestillingen vedkommende, ere vexlede, med vidre forefaldende. Af de mellem os løbende Breve anføres ickun Indholden af samme, og Datum naar samme ind løber, eller afgaae. Hvilcke Journaler og Copie-Bøger med Fogdernes Original Attester, hvor han haver ladet Arbeide, skal belegges, og mig, mod Aarets Udgang ved sicker Leylighed til Trondhiem remitteres. Hvorimod hans belovede Aarlige Løn, inden Januarij Maanedes Udgang, i Bergen, at annamme, ufeilbarligen, og uden ringeste ophold, og uden hans Bekostning, eller avkortning skal foranstaltet.

23. Naar nogen af os, skulle blive sindet, at opsigte den anden, skal opsigelsen skee et halv Aar forud, med mindre ved Dødsfald, paa en af Siderne, eller at jeg, ved Kongens Naade til anden Bestilling skulle forfremmes, da hand, pro rata, lige som jeg nyder min Løn, med dette Embede, Ligeledes skal annamme sin.

24. Iøvrigt, holder hand sig, denne Instruction, samt vidre hannem indløbende ordres, General-Vejmester-Bestillingen vedkommende, hørsommeligst efterrettelig, udi alle deres Ord, Clausuler og Punkter; og staaer mig til Ansvar, for all beviselig Klagemaal eller Paa-Ancke, som over, eller formedelst hans Negligence, imod Forhaabning, skulle indløbe, og haand med Sandhed skulde befindes skyldig udi ifølge av hans bekommene Fuldmagt, og mig derimod leverede Revers, begge under denne dags dato. Hvorimod jeg belover og forsickrer, imod all Instance, Hinder, Indgreb og forfang paa behørig Stæder, hannem at skal forsvare, maintenere og handhæve.

Til bekreftelse alt sammen, under min Eegen Haand, og hostrøckte Signet.
Datum Bergen den 21. junij Anno 1732

C.Æ. Lützw